

GHEORGHE MARINESCU

(1863—1938)

I. Spielmann

În anul acesta, la propunerea Consiliului Mondial al Păcii, întreaga omenire progresistă şi în primul rând poporul nostru sărbătoresc amintirea savantului umanist şi patriot *Gheorghe Marinescu*.

Gheorghe Marinescu s-a născut la 28 februarie 1863. Renumele lui a trecut hotarele ţării chiar în timpul vieţii sale. Opera sa constituie şi astăzi un izvor rodnic pentru cercetările de neurologie. Una din lucrările sale principale, monografia „La cellule nerveuse” (1909), a fost tradusă recent în limba engleză de distinsul clinician *Murray L. Barr*.

Unul din biografi remarcă pe drept cuvânt că *Gh. Marinescu* ar fi putut să adopte ca deviză a vieţii sale, parafraza cunoscutului dicton al lui Terentius: „Nihil neurologicum a me alienum puto”.

Marul său contemporan — *Ramon y Cajal, Sherrington*, elevii săi — *C. I. Parhon, A. Kreindler, I. Radovici*, la fel ca şi toţi biograful subliniază, în primul rând, orizontul vast, enciclopedic, al activităţii lui *Gh. Marinescu* în domeniul neurologiei. Afirmaţia aceasta este ilustrată nu numai de cele peste 1000 de lucrări ştiinţifice ale sale, ci înainte de toate de faptul că nu există nici un domeniu al neurologiei pe care *Marinescu* să nu-l fi studiat, aducând o contribuţie originală.

Cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, aniversare sărbătorită în 1933, *Ramon y Cajal* scria următoarele despre *Marinescu*: „Opera sa este fecundă şi multiplă. Determinarea nucleilor de origine bulbară, studiile sale asupra patologiei neuronului, magistrala analiză a alteraţiunilor sistemului nervos în senilitate, explorările sale fericite asupra regenerării nervoase, observaţiile sale asupra neurofibrilelor şi multe alte lucrări tot atât de importante vor rămîne ca achiziţii definitive ale ştiinţei”.

Prin activitatea sa ştiinţifică, *Marinescu* a contribuit în mod creator la elaborarea teoriei despre neuron. *D. Miskolczy* relevă cu deplină îndreptăţire următoarele: „În timp ce *His* a dovedit unitatea genetică a neuronului, *Cajal* şi *Lenhossék* unitatea anatomică, *Gad, Bechterew* şi *Kölliker* unitatea dinamică, *Marinescu* a adunat în sprijinul unităţii trofice şi patologice a neuronului, o mulţime de experienţe şi observaţii care în cele din urmă au fost prelucrate într-o operă de importanţă în adevăr epocală, al cărei titlu este „La cellule nerveuse”.

Lucrările sale efectuate pe acest tărîm au devenit clasice şi astăzi nu există nici un tratat de neurologie în care să nu fie amintit aportul său la problemele de citologie a sistemului nervos. *Marinescu* a studiat activitatea normală şi patologică a neuronului, utilizînd metode morfologice, biofizice şi histochimice. El a cercetat amănunţit bazele biochimice ale degenerării valteriene, a perfecţionat metodele de studiere a fermenţilor oxidanţi ai celulei nervoase, în primul rând fermentul oxidazei, şi a arătat importanţa acestora pentru înţelegerea fenomenelor de degenerare şi regenerare a sistemului nervos, în miopia etc. A făcut investigaţii aprofundate în legătură cu idiotia amaurotică (boala lui Tay-Sachs), arătînd că fondul acestei afecţiuni îl constituie o alterare a metabolismului celulei nervoase. *Marinescu* a formulat teoria troficităţii reflexe, a susţinut că corpusculii lui Nissl sînt sursa energetică a celulei nervoase. Tot el a elucidat rolul neurofibrilelor şi al celulelor neuroglice în condiţii fiziologice şi patologice.

Toate aceste cercetări au fost sintetizate în lucrarea monumentală „La cellule nerveuse”. Aşa cum arată *Ramon y Cajal*, această carte a lui *Marinescu* „este încununarea

sintetică a unei lungi serii de studii asupra structurii normale și a leziunilor celulei nervoase în diferite stări patologice. Un rezumat al stadiului actual al cunoștințelor asupra celulei nervoase, adică a neuronului considerat dintr-un triplu punct de vedere: al structurii sale anatomice, al funcțiunii sale și al stărilor patologice”.

Intreaga operă științifică a lui *Marinescu* este pătrunsă de spiritul unei temeinice concepții evoluționiste și funcționale.

Marele neurolog a subliniat în repetate rânduri că „toate ființele vii ascultă de legea universală a evoluției” că „celula nervoasă ca și organismul din care face parte, urmează de aproape mersul evoluției... totul e mișcare în viața celulei, și această mișcare se operează în fiecare secundă în interiorul ei. În fiecare moment se produc schimbări de decompoziție și sinteză”.

Marinescu a fost printre primii cercetători din lume care au făcut studii asupra arhitecturii celulare a scoarței cerebrale. El a pus bazele palmometriei — o metodă de explorare a grosimii scoarței cerebrale. Rezultatele cercetărilor sale l-au îndreptățit să pună la îndoaială judecătozitatea diferențierii între cimpul Brodman nr. 41 și nr. 12.

Marinescu a descris leziunile anatomo-patologice în numeroase boli ale sistemului nervos. El a fost primul care a relevat rolul locului niger din pedunculul cerebral în producerea maladiei lui Parkinson. Împreună cu *Pierre Marie* a descoperit rolul hipofizei în etiopatogenia acromegaliei, iar împreună cu *Blocq* a descris nodulul semli, elucidând astfel patogenia paraliziei agitante. În sirușomelie, neurologul român a atras atenția asupra unei tulburări trofice speciale — mîna succulentă.

În colaborare cu discipolii săi, *Marinescu* a aplicat pe o scară largă metodele fiziologice, legînd cercetările clinice de investigațiile de laborator. În valoroasa sa monografie „Tonusul mușchilor striati”, a descris printre altele leziunile musculare din miopatii. Cunoscutul neurolog englez *Ch. Sherrington* a caracterizat această lucrare în modul următor: „Este prima oară cînd acest subiect se tratează din dublu punct de vedere clinic și experimental, într-un volum special... El reprezintă experiența matură a unor cercetători care stăpînesc în întregime toate domeniile problemei analizate”.

În anii de după primul război mondial, *Marinescu* a făcut studii aprofundate despre etiologia și patogenia encefalitei epidemice. Cercetările sale din acest domeniu au constituit punctul de plecare al unor vaste investigații, privind infecțiile bacteriene și virotice ale sistemului nervos.

În afară de multilateralitatea și originalitatea activității sale, probabil cea mai caracteristică trăsătură a lui *Marinescu* a fost interesul său viu și neconținut față de „nou”. El s-a străduit în permanență să aplice în neurologie orice metodă sau teorie nouă apărută în celelalte ramuri ale științei. La fel ca *Wilhelm Meister* al lui *Goethe*, și el a acceptat disciplina severă și îndelungată a anilor de ucenicie (1890—1897). Imediat după absolvirea facultății de medicină de la București, fără să fi obținut încă diploma de medic, *Marinescu* pleacă la Paris, ca bursier, fiind sprijinit de întiiul său dascăl, marele savant *Victor Babeș*. Lucrînd sub îndrumarea lui *Charcot*, tinărul cercetător izbuteste să-și însușească noile metode și concepții neurologice. În curînd, pleacă la Frankfurt pentru a-și completa studiile lîngă *Weigert*, cunoscutul specialist în metodele histologice de precizie. Nu mult după aceea, *Marinescu* se află la Berlin, în laboratorul lui *Du Bois Raymond* unde, împreună cu *Gad*, studiază fiziologia centrilor respiratori bulbari.

Peste cîteva luni îl întîlnim la Geneva, în laboratorul lui *Van Ermenin*, pentru a-și însuși metodele microfotografice. De aici, pleacă la Würzburg, în preajma lui *Kölliker* și la Berlin, unde lucrează *Munk*. În 1896, din însărcinarea revistei medicale franceze „*Semaine Médicale*”, *Marinescu* cutreeră toată Europa, pentru a obține o imagine cît mai veridică, despre stadiul în care se găsea neurologia în cele mai importante centre de cercetare.

După aceste hoinăreli științifice, tinărul *Marinescu* se întorcea întotdeauna la Paris, aducînd cu el rodul unor bogate experiențe. Prietenii din țară au obținut

însă ca Marinescu să fie numit, în 1897, profesor de neurologie la Facultatea de medicină din București. Fericit, el și-a pus toată puterea creatoare în slujba patriei sale, fidel principiului enunțat în repetate rânduri că „viața este un mare dar al naturii, dar adevărata fericire este să faci bine pentru țara și poporul tău”.

Și la București, Marinescu manifestă aceeași pasiune nepotolită, creatoare, față de tot ceea ce este nou și servește propășirea științei.

A fost toată viața un discipol care a știut să învețe de la alții și un maestru care a știut să învețe pe alții.

La câteva luni după descoperirea razelor Röntgen, el aplică acest nou procedeu la examenul leziunilor osoase acromegalice. Este printre primii care introduce la clinica sa din București gimnastica medicală în terapia bolilor nervoase. Încă în 1900 *Marinescu* studiază cu ajutorul radiografilor, mersul bolnavilor paralitici. Amintit că a fost printre cei dintâi medici care au adoptat metodele de cercetare biochimice și citoarhitectonice. Se știe că în anul 1910 a fost descoperit neosalvarsanul. În același an *Marinescu* a elaborat o metodă originală și anume seroterapia cu salvarsan administrat intralombăr. Aplicând descoperirile altora, *Marinescu* nu s-a mulțumit niciodată să reproducă rezultatele obținute. Această nobilă năzuință a sa este ilustrată într-un mod cit se poate de elocvent de faptul că atunci când *Noguchi* a reușit să pună în evidență treponema pașida în creierul bolnavilor decedați din cauza paraliziei progresive, *Marinescu* a elaborat un procedeu ingenios cu ajutorul cărui, el și colaboratorii săi au descoperit spirochetă și în măduva osoasă.

În diagnosticul afecțiunilor nervoase el a utilizat metoda reflexelor psiho-galvanice la fel ca și capilaroscopia sau testul lui Rorschach.

Simțul său ager de a sesiza noul, rezultă și din faptul că a fost printre primii care a recunoscut importanța concepției nerviste a lui *I. P. Pavlov* în domeniul medicinei și al psihologiei. *Marinescu* l-a cunoscut pe *Pavlov* în 1917, cu ocazia călătoriei pe care a făcut-o în Rusia. În primul articol, scris după ce s-a întors în țară, el spune că experiențele lui *Pavlov* „au deschis o nouă epocă în psihologia experimentală”.

După 1930, *Marinescu* împreună cu colarobatrul său *A. Kreindeler* studiază, utilizând metoda reflexelor condiționate, histeria, afaziile și diferite afecțiuni nervoase infantile. Ca rod al acestor cercetări aprofundate, apare în anul 1935 lucrarea „Reflexele condiționate”, cu următoarea dedicație: „Marelui fiziologist *I. P. Pavlov*, omagiu respectuos”. În introducerea acestei lucrări, *Marinescu* scrie: „Doctrina reflexelor condiționate, așa cum a fost ea inaugurată de *Pavlov*, *Bechterew* și elevii lor, nu numai că a aruncat o vie lumină asupra proceselor fiziologice care se petrec în scoarța cerebrală, dar psihologia și patologia nervoasă de pe acum au beneficiat larg de aceste descoperiri. Sintem convingși că acesta nu e decît un început”.

Concepția nervistă a lui *Pavlov* a confirmat părerea mai veche a lui *Marinescu*, după care „nu există o linie despărțitoare între fiziologie și psihologie... neurologul încalcă domeniul psihologiei dar și psihologii cîștigă din această încalcare”. Astfel ideile pavloviste au contribuit la adîncirea teoretică a concepției fiziologice a lui *Marinescu*. De altfel, el însuși a scris că metoda reflexelor condiționate „cu concluziile sale aproape matematice, ni se pare cea mai nimerită pentru a ne lămurii asupra mecanismelor corticale care prezintă substratul fiziologic al diferitelor procese psihice”.

Monografia lui *Marinescu* despre reflexele condiționate a avut un ecou internațional foarte favorabil. *Gh. Dumas*, profesor la Sorbona, scria: „Aceasta este una dintre primele cărți publicate în Franța, care arată importanța studiilor reflexelor condiționate în urma unei serii de frumoase cercetări psihologice, histologice și clinice. Frumoasa carte a profesorului *Marinescu* are marele merit de a îmbogăți

bazele psihologiei". fiind „o contribuție originală pe care o aduce științei inaugurată de lucrarea nemuritoare a lui *I. P. Pavlov*”.

Activitatea lui *Marinescu* a adus și patriei sale o faimă neprietoare peste hotare. El a fost ales membru de 36 de societăți științifice și academii, din Europa și America. A fost laureat cu marele premiu științific al Academiei din Bruxelles și Madrid. În ciuda acestui prestigiu internațional, cercurile guvernante din România burghezo-moșierească nu au creat lui *Marinescu*, condiții de lucru corespunzătoare. Timp de 19 ani, el nu a avut decât o secție provizorie, spitalul Pantelimon, situat la o distanță de 12 km de București. În 1919, este transferat la Spitalul Colentina, dar și aici locul său de muncă are un caracter „provizoriu” (pînă în 1936). *Marinescu* nu reușește să obțină o secție clinică independentă, decât cu doi ani înainte de moartea sa. De adăugat că și atunci, secția sa a avut o aparatură deficitară.

Profesorul francez *Sergent* relatează în ielul următor viziua pe care a făcut-o în 1925 la clinica lui *Marinescu*: „Localul este sărac și materialul rudimentar. Dar omul care lucrează aici, le animă cu puterea creierului său”.

Nicolae Iorga scrie cu indignare: „Ani de zile creatorul neurologiei în România și unul din principalii reprezentanți ai acestei ramuri de știință stă la Colentina în condiții dezonorante pentru țară și jignitoare pentru mîndria lui de învățat”. Insuși *Marinescu* și-a caracterizat astfel locul său de muncă în 1933, cu ocazia celei de a 70 aniversări a nașterii sale: „Chiar actualmente clinica pe care o dirijez nu este înzestrată complet. La serviciu nu am tot ce trebuie pentru a da pe măsura capacității mele”.

Savant umanist și patriot adevărat, *Marinescu* a creat totuși o operă neprietoare, în ciuda tuturor împrejurărilor vitrege ce i-au fost hărăzite. El este creatorul școlii românești de neurologie. Discipolii săi *C. I. Parhon*, *I. Minea*, *Ionescu-Sisești*, *A. Kreindler*, *S. Drăgănescu*, *O. Sager*, *I. Radovici* și alții sînt personalități de frunte ale neurologiei noastre. Opera lui *Marinescu* a făcut ca tînăra neurologie românească să fie apreciată peste hotare.

Așa cum am amintit, lucrările sale științifice au la bază teoria materialistă despre neuron. Concepția lui *Marinescu* a depășit limitele materialismului mecanicist, ea a fost pătrunsă de principiile determinismului. Savantul român a susținut că acolo unde „nu există cauzalitatea, nu există știință”. El a denunțat în obscurantism pe dușmanul științei și a condamnat vitalismul, deoarece „neavînd drept bază cunoștința materiei și proprietățile ei teoriile (vitaliștilor) erau nutrite... de inspirația fanteziei”. Acest mare savant a crezut în viitorul științei și în puterea ei cognitivă. Într-o perioadă cînd jubilarile gratuite ale idealiştilor despre pretinșul faliment al științei se azeau din ce în ce mai gălăgios, *Marinescu* afirma: „Omul de știință nu va pierde nici un moment speranța că atîtea lucruri azi necunoscute vor deveni mîine cunoscute, căci el știe că ceea ce ieri îi era necunoscut azi a devenit cunoscut. Ce au devenit faimoasele enigme ale universului pe care nu mai departe decât în 1880 de proclamase *Du Bois Raymond* ca indisolubile.” *Marinescu* a rămas mereu consecvent convingerilor sale materialiste și deterministe.

Ca adevărat savant umanist, *Marinescu* a susținut că medicina modernă trebuie să fie preventivă. „Una din cauzele cele mai frecvente de boală a individului este mediul social, iar medicina este datoare să se ocupe de toate cauzele bolilor”. Asemeni maestrului său *Victor Babeș*, *Marinescu* a avut curajul să spună lucrurilor pe nume, să denunțe marea răspundere a claselor dominante, susținînd că problema pelagrei nu poate fi rezolvată prin construirea unor pelagrozării și prin distribuire de medicamente. „Trebuie să li se dea (țăranilor) ceva mai mult ce ar putea să-i scape de mizerie, să-i împiedice de a deveni pelagroși. Le trebuie mai întii pămînt”. Primul său elev — nestorul medicinei românești de astăzi *C. I. Parhon* — arată că *Marinescu* „a protestat întotdeauna contra parveniților, nechemărilor care împilau masele populare și le țineau departe de știință și cultură în sărăcie, ignoranță și suferință”. El a criticat aspru robia salariată.

„In societățile moderne — scria *Marinescu* — lucrătorii manuali și intelectuali muncesc unii cu brațele, alții cu creierul pentru a întreține o sumă de individualități parazite“.

Marinescu a fost un mare patriot, atașat sincer cauzei poporului muncitor. În jurul anului 1930, el a devenit membru al organizației antifasciste „Liga contra prejudecăților. A crezut neclintit într-un viitor mai bun al poporului său și al omenirii. „Am convingerea fermă, scria *Marinescu*, că într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat munca va fi obligatorie pentru toată lumea după puterile fiecăruia.“

Marinescu a considerat că scopul suprem al vieții sale este activitatea creatoare, pusă în slujba poporului și a omenirii. *V. Bologa* arată pe drept cuvânt că opera marelui nostru medic și savant în tot ce are ea valabil, înaintat, trebuie considerată ca aportul medicinei române la progresul medicinei mondiale, în domeniul neurologiei moderne.

Sosit la redacție: 13 februarie 1963.